

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466

alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה איכה

ליקוטים מפירוש עמק הבכא על מגילת איכה
ע"פ דרכו של המלבי"ם [שלא כתב פירוש על איכה],
מאת הרה"ג ר' דוד שלמה ענגלאנדער שליט"א מלונדון

עלה יראה

נורא אלקים ממקדשיך
ע"פ ברכת מועדיך, מהרב ברוך פענפיל שליט"א

כתב בשו"ע (או"ח סימן א סעיף ג), ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש, ע"כ. ויל"ע בזה, דמהו ההדגשה על ירא שמים.

ואשר נראה פשר הדבר, דהנה אמר המשורר (תהלים ס"ח, ל"ו) "נורא אלקים ממקדשיך". ופי' האבן עזרא בזה"ל, יהיה מורא אלקים בארץ ממקום המקדש, עכ"ל. וכ"כ שם הרד"ק, וז"ל, היראה תבוא לבני אדם ממקדשיך, כי שם שוכן הכבוד ומשם יצאו הנפלאות בישראל בשכון כבודו ביניהם, ואתה נורא בעבורם, ע"כ. ובאמת כן מפורש בדברי רז"ל (שיה"ש רבה פ"ד, וכעני"ז בירושלמי ברכות ז, ג ובמדרש תהילים פ"ט), "נורא אלקים ממקדשיך", מהיכן מורא יוצאה, לא מבית המקדש [בתמיה], ע"כ. הרי דהמקדש הוא המקור ליראת אלקים.

וכן מבואר בתוס' בב"ב (כא, א) ד"ה כי מציון תצא תורה, שכתב דלפי שהיה רואה [בירושלים] קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה, כדדריש' בספרי למען תלמד ליראה וגו', גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה, עכ"ד. ונמצא ששאבו יראת שמים מבית המקדש.

ובאמת שנינו בחז"ל (בר"ר פנ"ו אות י), אברהם קרא אותו יראה שנאמר (בראשית כ"ב, י"ד) "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה", שם קרא אותו שלם שנאמר (שם י"ד, י"ח) "ומלכי צדק מלך שלם", אמר הקב"ה אם קורא אני אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם, שם אדם צדיק מתרעם, ואם קורא אני אותו שלם, אברהם אדם צדיק מתרעם, אלא הריני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם, יראה שלם - ירושלים, ע"כ. הרי דאע"ה קורא שם המקום יראה, והקב"ה הסכים עמו והוסיף השם שלם שקרא אותה שם. והשם בכ"מ הוא מהות של הדבר, ונמצא בירושלים בעיקר מהותה היינו מקום של יראה.

ובזה יש לפרש מה דאיתא בגמ' (שבת דף ק"ט, ב), אמר עולא לא חרבה ירושלים אלא מפני שלא היה להם בושת פנים זה מזה שנאמר "הובישו כי תועבה עשו גם בוש לא יבושו וגו'" (ירמיהו ו, טו), ע"כ. ופי' שם המהרש"א בזה"ל, כי הבושה היא היראה כמ"ש "למען תהיה יראתו על פניכם" היא הבושה, ואמרו י"ד שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, וע"כ אמר הנביא אל הרואים בעון חבריהם הובישו אתם שהייתם נקל ושפל לפני חבריכם שתועבה עשו בפניכם ובוש לא יבושו מכם וכו', עכ"ל. ונראה דלכך חרבה ירושלים כשלא היה להם בושת פנים, דהיא היא מדת היראה, דעיקר מהותה של ירושלים היינו עיר של יראה שמשם למדין ליראה, ומי שמופקע מהך מעלה אינו ראוי עוד להך מקום.

ולהנתבאר, מובן מה מיוחד במי שהוא ירא שמים דראוי להצטער על חורבן בית המקדש, דמעלתו הוי בעניני יראת שמים, לכך מצטער על החסרון הזה במיוחד, דמי שמגיע למדת היראה מישך שייך בפרט להבית והעיר שהיא המקור של יראה. יה"ר שנזכה במהרה שייבנה בית המקדש במהרה בימינו.

חֲלִקֵי ה' אֶמְרָה נִפְשֵׁי עַל פֶּן אוֹחִיל לוֹ (ג, כד). לעומת שלשת הסיבות שהזכיר תחלה, חסדי ה', רחמיו ורב אמונתו, שיעוררוהו לייחל אל ה' כאשר ישיבם ללבו, אמר שיש עוד סיבה המעוררת לייחל לה', מבלי שישב דבר אל לבו, והוא מצד מה שאמרה נפשי, שהיא תעורר את בעליה לייחל, שהיא מכירה שיש לה חלק ונחלה בה' מצד הלידה, שהיא חלק אלהי ממעל (מלבי"ם תהלות טז ה). ולכן נגד מה שהוא אמר מתחלה "אבד נצחי ותוחלתי מה", תשיב נשמתו ותאמר, "חלקי הוא ה'", היא חלק ממנו, אצולה מעצמותו, רק בה חשק, כטבע החלק המשתוקק אל הכלל, כי אם אמנם ה' הוא הכלל הכולל והנפש הוא החלק, כבר הראה בו תשוקתו, כאלו היה הוא החלק ואנחנו הכלל, עד שתאמר נפשי על צד המליצה, חלקי ה', אני הכלל וה' החלק (מלבי"ם ארצות השלום דרוש ג), ועל כן אוֹחִיל לוֹ, מידיעתי כי לא אבד תוחלתי, כי הקצף אי אפשר שיהיה לנצח, כי לא יעשה זאת מצד חסדו עם הנשמה (מלבי"ם ישעיהו נז טז). וגם מצד זה ידעתי כי לא אבד נצחי, כי החלק האלהי הנמצא בי אינו כלה רק יעמד לעולם, כי הוא נצחי בלתי נפסד (מלבי"ם תהלות עג כו), ועל כן יש לי תוחלת (התקוה הוא על דבר בלתי ברור, והתוחלת הוא על דבר ברור), ומה היא התוחלת, אוֹחִיל לוֹ, כי ה' בעצמו הוא תוחלת הצדיקים והוא הטוב הצפון להם, וכמ"ש צדיקים יושבים וכו' ונהנים מזיו השכינה (מלבי"ם תהלות לט ח).

טוֹב ה' לְקַוֹּנֵי לִנְפֶשׁ תְּדַרְשֶׁנּוּ (ג, כה). אף אלמלא כל הסיבות שהזכרתי, לא אבד נצחי, ועוד אקוה לו. ויש הבדל בין תוחלת לתקוה, שהמיחל מיחל על דבר ברור, והמקוה יקוה גם על דבר בלתי מובטח, ועד עתה אמר, כי ידיעת הדברים הנ"ל יולידו בו התוחלת, ועתה יוסיף, כי גם אלמלא הסיבות האלה יקוה לה', וסוף סוף ייטיב לו, כי טוב ה' לקוה, אך מאין תבא התקוה הזאת, מנפש המקוה, שהגם שלא הובטח בבירור על הדבר, נפשו תקוה אליו (מלבי"ם תהלות קל ה), כי הנפש תדרשנו, בהיותה חלק אלקי.

טוֹב וַיְחִיל וְדוֹמָם לַתְּשׁוּעָה ה' (ג, כו). ואף אם התוחלת והתקוה לה' לא יועילו לי להושע, עכ"ז אייחל לה', כי יש הבדל בין המצפה לתשועת ה' למצפה לתשועת אדם, כי הצפייה לתשועת אדם תהיה באחד משלשה אופנים: או שיודע שתבא התשועה אבל יצטרך לדמום עד שתבא, ואז אין התוחלת טובה לו, כי תוחלת ממושכה מחלה לב, או שהוא מסופק אם תבא התשועה, והוא מוכן להמתין בדממה עד שתבא, ואז הוא טוב אבל אין זה תוחלת, כי שם תוחלת יונח רק במה שבטוח שתבא, או שמייחל ויושע תכף, שאז תוחלתו טובה אבל אינה בדממה. ורק במצפה לתשועת ה' יוכלו להקבץ שלשת ענינים אלו יחדו, טוב ויחיל ודומם, שגם יש בלבו תוחלת, שהוא בטוח שתבא התשועה, והוא גם צריך לדום עד שתבא התשועה, ואעפ"כ התוחלת היא טובה, ואינה מחלה לב, כי המייחל לתשועת בשר ודם, אם לא תבא התשועה הן תוחלתו נכזבה, אבל המייחל לתשועת ה', אף אם לא נושע, הוא בטוח ומוצא מרגוע בנפשו מגודל בטחונו (ע"פ מלבי"ם תהלות כב ו).

שנה ג: גיליון מב | שב"ק פרשת דברים חזון ה'תשפ"ג

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
9:08	ג' כוכבים קטנים רצופים	8:34/9:24	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א	8:03	הדלקת נרות	1:40	מנחה גדולה (גר"א)
9:33	ע"ב דקות	10:04/10:37	סו"ז תפילה ג"א (לפי האופק) וגר"א	8:21	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	4:42	ט' שעות (להתחלת סעודה)
10:00	ר"ת לחשבון 16 מעלות	1:03	חצות (סעודת שבת להב"ח)	7:03-8:03 (ו"א 6:57-7:57)	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	5:18	מנחה קטנה (איסור מלאכה)
10:37-5:18	ה' שעות להליכה ביחיד (סוף ד' עד ט)	8:20	שקיעת החמה	9:05	זמן קר"ש של ערבית (לע"בית, ולפני הסעודה)	6:49/7:14	פגל המנחה (גר"א מג"א לפי אופק)

מנהגים: שבת חזון: ברוב מקומות מפטירין בניגון איכה | פרקי אבות פרק ב | מוצאי שבת: נוהגים שלא לקדש הלבנה עד אחר תשעה באב (ע"פ רמ"א סימן תכו). נוהגים בכמה מקומות שתינוק שותה כוס הברלה (ע"פ רמ"א סימן תקנא) או מבדילין על חמר מדינה

בענין מש"כ ידידי הרב משה ברוך קופמאן שליט"א לדון בדברי הביאור הלכה והפרי מגדים שהעתיקו מהאליהו רבא שיש איסור שמחה בשאר תעניות, והמעייין בפנים יראה שט"ס נפלה בדבריו כמו שהביא שם הרב הג"ל בשם בעל תורת חיים (סופר). הנני מראה מקום לדברי היד יהודה (סימן קד ס"ק י' סוד"ה אך; והובא בתשובות ופסקים סימן טו) שכתב שידוע דהאליה רבה יש בו הרבה ט"ס, כאשר כתב בנו בהקדמה שלא נדפס מהדורא בתרא, ולדוגמא לכך הביא את אשר הפרי מגדים באו"ח נמי מעתיק האליה רבא ונגרר אחריו גם החוות דעת בדרך החיים, ולא הרגישו בהטעות שנפל שם בהדפוס בריש ס"י תקנ"א על מ"ש שם ממעטין בשמחה וכו', והוכיח שם כמו שבארנו שיש טעות סופר דמוכח.

ועתה הראוני שבהגהות וציונים לפסקי יד יהודה (שם) הובא שאע"פ שהביאור הלכה (ריש סימן תקנא) העתיק דברי האליה רבא כפי שהבינם הפרי מגדים, מכל מקום "העירוני הג"ר מיכל זילבר שליט"א מפעיה"ק והג"ר דב לנדאו שליט"א מראשי ישיבת סלובודקה ב"ב שעל פי דברי רבינו [היד יהודה] דברים אלו אינם מכוונים להלכה, עכ"ל. ועיי"ש שהביא מעוד פוסקים שדנו בזה.

אבן אבוסק

הערת המערכת: מש"כ היד יהודה שהא"ר לא עשה מהדורה בתרא ולכך יש שם טעויות. יש לציין גם מש"כ בשו"ת חוות יאיר סימן ט כי המג"א והט"ז שניהם לא עשו מהדורא בתרא ולכך לשונם מגומגם בכמה מקומות, עיין שם.

גדר הריגת כזבי

בענין הריגת כזבי (גליון פרשת פנחס ומטו"מ) כבר דשו ביה רבים: כבר ציינו (גליון מטו"מ) לשו"ת אג"מ אה"ע ח"א סימן לט. ועוד עיין אמת ליעקב שהביא סמוכין לשיטת הרמב"ם שהיה מדין תקלה, לתרץ קושית המגיד משנה. ועיין אור החיים (במדבר כה, ח ד"ה וידקר) שכתב מעצמו שדן בה משפט הבהמה. ובספר תורה תמימה נראה לו שהיה מדין מסית. ובפנים יפות לבעל ההפלאה ובמהרי"ל דיסקין כתבו הואיל ושינתה מדעת אביה המשלח, בטלה השליחות והיה החוב עליה. ועיין באור שמח הלכות מלכים בתוספת ביאור.

קאפאליני מנאסין

סוכה אינה מקדושת היום

ראיתי מ"ש הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א (בגליון מטו"מ) להעיר מסדר הכתובים בפרשת אמור שאין מצות סוכה תלויה בקדושת היום של חג הסוכות. יש להעיר שכן דייק מו"ר הגאון רבי נטע צבי גרינבלאט זצ"ל בספרו כריח שדה (פרשת פנחס דף ר"ז) מסדר הכתובים, ורצה לחלק בין סוכה לשופר שהוא מעצם קדושת היום של ראש השנה. ודקדק כן מלשון הרמב"ם בהקדמה להלכות שופר סוכה ולולב שכתב "לישב בסוכה כל ימי החג" ולא פירט בחג הסוכות, עיין שם. ונ"ל להוסיף ראיה לדברי מו"ר זצ"ל מלשון הקליר ביצירות חזרת הש"ץ יום שני של סוכות "מועד חגיגת האוסף כו'

סוכה ופור נזל (-ניסוך המים) **להעדיף לי בתוסף**. ומבואר להדיא כמו שאמר מו"ר זצ"ל, דעיקר היו"ט של סוכות הוא החג, והיה מועד "חגיגת האוסף", ומצות ישיבת סוכה היא "תוספת" והעדפה על החג.

מנחם מנאסין באו"ח סימן טו

תגובת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש: ראה גם בספר ברכת יצחק (עמ' רצב) שכתב דמצות סוכה באמת אין עצם חיובה מענין החג כלל, והביא ראיה מלשון הרמב"ם במנין המצות (מצ"ע קסח) "לישב בסוכה שבעת ימים שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים" ולא הזכיר כלל שצריכים להיות שבעת ימי החג, ע"ש. והוא הביא גם הראיה הנ"ל מספר המצות, אבל ביאר הראיה מדלא כתב שבעת ימי החג, רק שבעה ימים בימי החג, משמע שאין החג מיסוד המצוה, אבל מה שהביא ידידי הג"ל מהרב נטע ז"ל תמוה, שכן בכל מקום מקרי סוכה "החג" ואין אפשר לתפוס את הרמב"ם על שלא פירט חג הסוכות. ואדרבה מלשון הפסוק חג הסוכות משמע שהוא מעצם החג, ואין כאן מקומו וזמנו להאריך.

הגאון רבי בנימין טאלער זצ"ל

נפש אדם נמשכת לתיקונה, ופירוש האובדים והנחדים

(א) לגבי מה שהביא ידידי ר' צבי פינקלשטיין שליט"א (גליון פרשת חוקת) דברי ר"צ הכהן הידועים שתיקון האדם כרוך בהתגברות על איזה עבירה שהוא נמשך לה, יש להעיר ממש"כ במגיד מישרים (מהדורת אהבת שלום עמ' שלא) אודות הגילוי להב"י בזיהוי נשמת אשתו, שהיתה מכבר ת"ח גדול שהיה כילי בממונו ובתורתו. וע"כ היא התגלגלה בתור אשתו של הב"י, שע"י החזקתה תורתו תרכוש את תיקונה. ושם כתוב: ולכן תראה שהיא עושה צדקה לרוב, וגם אוהבת אותך מאד לפי שאתה עוסק להשפיע תורה, אם במה שאתה כותב ספרים ללמד לאחרים, אם במה שאתה מרביץ תורה, ולפי שבדברים אלו הוא תיקונה על כן היא אוהבת אותך עכ"ל. משמעות הדברים שאדם נמשך באופן טבעי למה שהוא תיקונו ולא לדבר שצריך להתגבר עליו.

(ב) לגבי מה שהובאו (פרשת מטו"מ) דברי רבי מנשה בן ישראל בביאור המקרא ובאו האובדים בארץ אשור והנחדים בארץ מצרים. שמעתי מהג"ר משה שפירא זצ"ל ביאור התואם ביותר את המציאות של זמנינו. הוא פירש ששתי הארצות הנזכרות הן כנגד שתי הקיבוצים הגדולים של יהודים שבעולם, שהם שני סוגי יהודים שיצטרכו למאמץ להחזירם בביאת המשיח. "האובדים בארץ אשור" הם יהודי ארצות הברית - הארץ המאושרת בכל טוב - שאיבדו את עצמם מרצונם בתערובת הנכרים. "הנחדים

בארץ מצרים" הם יהודי ברית המועצות לשעבר - ש"הוצרו" ר"ל נאסרו שמה שלא מרצונם - שהם נידחו מן היהדות ע"י אחרים. והדברים נפלאים ומאירים.

בבא מציעא פ"א הל' כ"ג

תוספת טומאה בכהן טמא, ובענין קיבוץ גלויות

(א) בגליון מטו"מ בחלק "עלה פרשה" הובא נידון בענין תוספת טומאת כהן אחר שכבר נטמא. יש לצרף מקור לענין זה על פי המבואר במדרש 'אלה אזכרה' המפורסם (עשרת הרוגי מלכות), שאחר מיתת רבן גמליאל אחז ר' ישמעאל את ראשו וכו' (שכידוע נהרגו שניהם יחד). וקשה כיצד נטמא רבי ישמעאל כהן גדול, ושמעתי פעם כי נהרגו שניהם בתוך בית, ומאחר וכבר נטמא ר' ישמעאל באהל הותר לו ליטמא אף במגע.

ובעיקר דברי רש"י שלא פינחס הרג את בלעם אלא שר צבא, יש ליישב טעמו בדרך פשוט, ע"פ המבואר בסנהדרין דהרגוהו לבלעם בדי' מיתות ב"ד, ובודאי (בדרך הטבע) לא היה יכול פינחס לעשות הכל לבדו, ולכן כתב רש"י דנקראת על שמו. [מבלי להכנס לנידון אם נטמא בכלל, ואפשר אף שלא נטמא כלל לא בקנאתו (ע"פ תרגום יונתן שלא מתו כלל זמרי וכזבי בזמן שהיו ברומחו של פינחס) ולא בהריגת בלעם (שאפשר שפינחס קיים בו רק סקילה שלא נטמא בה, אבל עדיין נקראת מיתת בלעם על שמו)].

(ב) עוד יש לי להאיר על מש"כ ב"עלה גלות" בסופו, בביאור התרגום יונתן, שאליהו יקבצם למקום מסוים והמשיח יקבצם שוב.

אבל בלשון התרגום לכאורה מבואר שהקיבוץ ע"י אליהו לא יהיה קיבוץ פיזי ממשי למקום מסוים, אלא רק שכולם יקיימו את דברי התורה על פי הוראות אליהו בכל מקום שהם יהיו. וזהו גם סוג של קיבוץ מעין מה שנאמר "לעבדו שכם אחד" (צפניה ג, ט), על אף שהיו עדיין במקומות שונים ונחדים (ולכאור' גם הפסוקים הסמוכים שם בצפניה מורים כן).

משל מ' אטל

דרשת פסוקים אחרי חתימת התלמוד

בענין מש"כ הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א (בגליון מטו"מ) שאין לדרוש פסוקים לאחר חתימת התלמוד, לא כך נקט הנצי"ב בקדמת העמק (אות ה) וז"ל: כמו שיש כללים להוציא הלכות לאור ע"פ שבע המדות שדרש הלל וכו'. כך יש להוסיף ולבאר בכל דור אף על גב שלא נתפרש מקודם. וכל זה בכלל מצות עשה לשמור ולעשות, עכ"ל. וראה גם מש"כ המשך חכמה בענין יפת תואר (פרשת כי תצא כא, י'), שהוציא הלכה מחודשת מתוך הפסוקים, שאסור לקחת יפת תואר אם לא נצחו את המלחמה, וז"ל עיי"ש. ומאידך במזרחי ריש פרשת מטות (ל, ב) כתב על רש"י וז"ל, אבל לא ידעתי היכן מצא זה לדרוש אותה באם אינו ענין, והלא אין כל אדם רשאי לעשות זה, חוץ מחכמי המשנה [והתלמוד]. שכל דבריהם דברי קבלה, אבל לא לשום אחד זולתם, אפילו לגאונים הראשונים וכל שכן לבאים אחריהם עכ"ל.

אברהם אליעזר רבבן קסלן

בימים אלו שמתאבלים על חורבן הבית, ראוי להתבונן בדרכים שבהם יכולים לקרב את הגאולה. ואלו הן הדברים שראיתי בדברי חכמינו ז"ל, ותן לחכם ויחכם עוד.

[א תשובה. בגמרא (יומא פו, ב) איתא, "אמר רבי יונתן גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה". ופירש המהרש"א, "דודאי יש זמן לגאולה, אבל התשובה מקרבת לבא קודם זמנה, וכמו שאמרו (סנהדרין צח, א) 'בעתה אחישנה' (ישעיה ס, כב) - לא זכו 'בעתה', זכו 'אחישנה'."

אמנם בנוסף לזה שהתשובה מקרבת את הגאולה לבא לפני זמנה, גם על עיקר זמן הגאולה יש תנאי של תשובה. ועל דבר זה נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, כדאיתא בסנהדרין (צז, ב): "רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין, ואם לאו אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין? אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב."

ויש שתי דרכים במפרשים בביאור מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע. רש"י (שם ד"ה דיו וד"ה לא) מפרש שנחלקו אם תשובה היא תנאי המעכב בגאולה או לא. אבל המהרש"א הקשה עליו דאף רבי יהושע בעי תשובה דהא קאמר "אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וכו'". [ונראה דרש"י סובר כגירסא המובאה במסורת הש"ס (שם) שבמקום "אלא" גורס "א"ל ר"א", ונמצא דרבי אליעזר הוא דקאמר "הקב"ה מעמיד להן מלך וכו'", ולא רבי יהושע. אבל המהרש"א גורס כמו שהוא לפנינו.]

ולכן מפרש המהרש"א באופן אחר, דלכולי עלמא תשובה היא תנאי המעכב בגאולה, ופליגי אם התשובה צריכה להיות מרצונם של ישראל דווקא ולא על ידי הקב"ה, או שמספיק בזה שהקב"ה מעמיד עליהם מלך קשה כהמן וכופה אותם לשוב.

וראיתי לדייק מדברי הרמב"ם דס"ל כמהרש"א, שהרי כתב (הלכות תשובה ז, ה) "ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלקיך וגו'". וקשה הא קיימא לן כרבי יהושע נגד רבי אליעזר, ולמה פסק הרמב"ם כרבי אליעזר. אבל לדברי המהרש"א נ"חא, דאף רבי יהושע מודה דצריך תשובה. [כ"כ בספר קצ' מגולה' להרב ישראל משה סורוצקין שליט"א (חלק א עמוד לה), והוסיף בשם אביו הגאון רבי אברהם יצחק סורוצקין שליט"א, וזהו שהביא הרמב"ם קרא ד"והיה כי יבאו עליך כל הדברים" דמיירי בתשובה מתוך צרה, כדברי רבי יהושע דדי בתשובה ע"י כפייה מהקב"ה]. ויש להרחיב בענין זה, אבל אכמ"ל.

[ב ציפיה לישועה, ותפילה על הגאולה. "דור שהוא מצפה למלכותו מיד הם נגאלים" (ילקוט שמעוני איכה פתיחתא רמז תתקצז). והכתוב אומר בישעיה (כא, יב) "אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעינן בעיניו". ופירש במהר"י קרא: "אמר הנביא, ישראל קורין אלי מגלות אדום ושואלין אותי מה יהיה באחריתנו מגלות אדום שדומה ללילה. עוד כמה זמן נשאר בגלות, ועד מתי תמשך, הודיעני מה קיצו. והנביא משיבן, הריני משיבכם, כבר עבר גלות בבל שדומה ליום, וגם גלות אדום שדומה ללילה. ומי מעכב שאין אנו נגאלין מן הגלות, 'אם תבעינן בעיניו' - אם תרצו שתהיו נגאלים בקשו רחמים מלפני ושובו מן הגלות."

הגה"צ רבי שמשון פינקוס זצ"ל (שערים בתפילה, פרקי פתיחה אות א) הביא בשם רבינו חיים ויטאל שבדורות הראשונים של חכמי הגמרא היתה תורתם קבע ובה

עיקר עבודתם, אבל עתה בעקבתא דמשיחא עיקר העבודה היא התפלה. וכתב הגר"ש פינקוס לבאר, דבעקבתא דמשיחא כבר נצטרפו כל הזכויות ממשך הדורות, ויתכן דלא נשאר אלא הצורך להתפלל בעד הגאולה. שהרי כתבו הספרים (עיין דרך השם חלק ד פרק ה) דיש תנאי בכל שפע שמשפיע הקב"ה שאינו משפיע עד שיתעורר האדם אליו ויתפלל בעדו. וא"כ גם בענין הגאולה הוא כן, שצריכין להתפלל על הגאולה, ורק ע"י זה יבא ויגאלנו.

[ג שמירת שבת. "אין ישראל נגאלין אלא בזכות השבת" (ויקרא רבה א ג). ואיתא בגמרא (שבת קיח, ב) "אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים". ובספר פלא יועץ (ערך שבת) כתב בשם ספר ככר לאדון (דף קמ): "לפי דברי רבותינו ז"ל הדבר מוכרח מאד לשמור השבת כדי שתהיה הגאולה במהרה בימינו, ולא יתכן להעלות ארוכה ומרפא לנפשינו כי אם בשמירת השבת, הגם שנושב בתשובה הכל תלוי בשמירת שבת. ובאמת כי רבו צערות מאין ספור על ענין שמירת שבת, כי בעוון חוללנו זה כמה מאות שנים ועל כן אנחנו לא נושענו."

[ד אהבת רעים. בית המקדש השני נחרב "מפני שהיתה בו שנאת חנם" (יומא ט, ב). וכתב על זה הפלא יועץ (ערך אהבת רעים), "כי עינינו תכלינה אל צפיותו צפינו לישועה, ומושיע אין, כל עוד שמדה זו מצויה בינינו. לכן צריך להתחזק לעורר את האהבה."

[ה שמירת הלשון. בהקדמה לספר חפץ חיים כתב: "וכאשר נחפשה דרכינו ונחקורה איזה עונות הם מהעקרם הגורמים לאריכות גלותנו, נמצאם הרבה. אך חטא הלשון הוא על כולו מפני כמה טעמים. אחד, כיון שזה היה העיקר לסיבת גלותנו, כמו שהבאנו מגמרא יומא (ט, ב) ומירושלמי (שם פרק א הלכה ה) הנ"ל [-שבעון שנאת חנם ולשון הרע נחרב בית שני]. אם כן כל כמה שלא נראה לתקן זה החטא, איך תוכל להיות גאולה, כיון שזה החטא פגם כל כך, שעל ידי זה גלינו מארצנו, על אחת כמה וכמה שאינו מניחנו לבא לארצנו וכו'".

[ו תלמוד תורה. אומר הנביא (מלאכי ג, כג - כד) "זכרו תורת משה עבדי וגו' הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא" וגו'. ופי' המצודת דוד "ר"ל בזכות התורה אשלח לכם את אליה הנביא". ובאור החיים הקדוש (פרשת נצבים ל, ו) מביא בשם הזוהר הקדוש (חלק ג דף ער, א) "שבזכות עסק התורה יהיו ישראל נגאלין."

[ז צדקה. בבית הלוי (שו"ת דרוש טז) האריך לבאר דבזכות מצות צדקה זוכין לגאולה, וכדכתיב (ישעיה א, כז) "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" [ע"ש שהביא עוד פסוקים]. וכתב עוד, דהנה כמעט כל המצוות אי אפשר לקיימן בשלמותן בזמן הזה חוץ ממצות צדקה, והיינו מהשגחת ה' עלינו ומטובתו, יען כי במצוה זו תלויה הגאולה, וע"כ לא ניטלה מאתנו, ואדרבה יותר היא מצויה לנו מאחר שיש יותר עניים בגלות.

[ח פריה ורביה. "אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף" (עבודה זרה ה, א). פירש רש"י, "אוצר יש ושמו גוף, ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להולד ונתנם לשם". וזהו טעם מצות פריה ורביה לדעת רב הונא (יבמות סב, א), כדי לקרב את הגאולה. וראיתי בספר החדש 'מצפים לישועה' [מהדורת עלה זית], מעשה רב עם מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, שהעיד תלמידו הרב ישראל מאיר דרוק שליט"א, שהטעם שמרן היה אומר לבחורים לישא בגיל צעיר הוא כדי לקרב הגאולה ע"י מצות פריה ורביה. וסיפר שפעם אחת ראתה הרבנית ע"ה שמרן זצ"ל לא היה יכול לישון, ואמר לה שאינו יכול לישון מפני שהוא טרוד מה יכול לעשות לקרב הגאולה. ואחר כמה זמן שחשב על הענין אמר עצה זו, ואז התחיל לומר לבחורים לישא בגיל צעיר.

הגה"צ ר' שמשון פינקוס זצ"ל עם רבו הגר"ח הלוי זצ"ל

אבל רבי מנשה בן ישראל חולק וכותב "ולפי דעתי טועים הם בדבר הזה, ויכול להיות לדעתי שעשרת השבטים הם היו הראשונים שנתישבה המדינה מהם, אבל אח"כ באו שאר אומות לשם וכו', והאומות ההם פרו ורבו ועשו מלחמה עם [עשרת] השבטים עד שהיו מוכרחים לילך למקומות נסתרים שבאותן המדינות וכו'".

ולאחר שבייר עוד מקומות שבו נמצאו לדעתו עשרת השבטים, כתב את הדברים שצוטטו בגליון "זאלה השבטים יתקבצו מארבעה חלקי העולם וכו'". ופשוט למעיין שם שאין כוונתו ליהודים הנמצאים היום בליקוואד שבמרוחה של צפון אמריקה, שאותם יהודים זיהה רבי מנשה בן ישראל כבני שבט יהודה ובנימין, אלא על "ספרד החדשה", בעיקר על החלק המערבי והדרומי כמו מקסיקו והאיים הקריביים. וכבר נתקן הדבר במהדורה מתוקנת של הקונטרס צפית לישועה.

עלה תיקון

בשבוע שעבר הובא דברי החכם הגדול רבי מנשה בן ישראל כראיה שיושבי אמריקה יעלו מושיעים לפני כל שאר שבי הגולה. לאחר העיון אין דבריו נוגעים לבעינינו כלל. כי בעמוד השער של "מקוה ישראל" כתוב שתוכן הספר הוא לבאר "על מקום חניית עשרת השבטים... ועוד יחקור על ראשית מושב גלילות הארץ החדשה - אמעריקא - ומאין ואיפוא באו לכלל ישוב". ואכן בפרק ראשון פותח רבי מנשה בן ישראל "כי לא נמצא בשום ספר קודש תורה נביאים כתובים איזה אומות ולשון שהלכו לגור במקומות ההם, כי קודם שתגלו ונמצאו מדינות האלה על ידי קרישטוף קלומבש וכו' לא היה אחד שזכר וכתב שום דבר מזה וכו'". שוב הביא את דעת "אנשי מדינת שפניא היושבים במערב אידינא" (Spanish people living in the West Indies) שהשבטים הקדמונים באמריקה (indigenous tribes) הם מעשרת השבטים.

עלה מלחמה

Reuven's Battles

Rabbi Shimon Szimonowitz

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂרֵי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ אֲלֵהֶם: (דברים א, ג)

מלמד שלא הוכיח אלא כמנך למיתה. ממי למד, מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא כמנך למיתה. אמר, ראובן בני, אני אומר לך מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. (רש"י)

In 1538, as many Marranos were making their way out of Spain and Portugal to settle in Eretz Yisrael or other places where they would be free to observe mitzvos, they were concerned about deserving *kareis* for the *aveiros* they had transgressed earlier. They wanted the Rabbinical courts to give them lashes for their sins, since those who receive *malkus* are exonerated from the punishment of *kareis*. But, alas, only a Bais Din which received formal *semichah* may administer *malkus*. "Semichah" given today is technically just *heter hora'ah*; the *semichah* needed to administer 39 lashes can be bestowed only by *dayanim* who received *semichah* from someone who received *semichah*, etc., all the way back to Moshe Rabbeinu. Since the chain was broken toward the end of the Amoraic period, *semichah* could not take place in the 16th century.

Rabi Yaakov BiRav, who fled Spain at the time of the expulsion, was very sensitive to his brethren's plight and sought to find a solution for them. Based on the Rambam (*Pirush Mishnayos, Sanhedrin*, ch. 1 mishnah 3; *Mishneh Torah, Sanhedrin* 4:11), he maintained that if all the Rabbanim would gather and bestow *semichah* on a worthy individual, that person can be considered a *samuch*. Rabi Yaakov actually went ahead with this plan, bestowing *semichah* on four of his disciples: Rabi Yosef Karo (Bais Yosef), Rabi Moshe di Trani (Mabit), Rabi Moshe Cordovero (Ramak), and Rabi Yosef Sagis.

This strategy was opposed by Rabi Levi ibn Chabiv (Maharalbach) and other contemporary Rabbanim, among them Rabi David ibn Zimra (Radvaz), living at the time in Egypt. In his commentary to the Rambam (*Sanhedrin* ibid), Radvaz writes of his opposition to the renewed *semichah*. Among other arguments, Radvaz challenged one of the Rambam's key reasons for allowing the *semichah*:

The Navi (in this week's *haftarah*) says: *Then I will restore your judges as at first, and your counselors as at the beginning; after that you will be called "City of Righteousness," "Faithful City."* Rambam proves from here that the judges, meaning *semuchim*, will be

reinstated before the coming of Moshiach. Since there are no *semuchim* among us today, Rambam deduces that it must be possible to reinstate the *semichah* without an actual *samuch*.

Radvaz counters with the following enigmatic statement: "Perhaps Bnei Reuven will come prior to Moshiach and wage wars, and among them there will be *semuchim* who can bestow *semichah* on others." (See my article in *Alim, Devarim* 5781 where it is suggested that this statement may have been connected to the David HaReuveinu saga.)

In *Parshas Mattos* we read that Bnei Reuven approached Moshe Rabbeinu and asked permission to settle in the Transjordan (*ever haYarden*). They wanted to do that because they had abundant livestock, and the rich lands of Yaazer and Gilead could support large herds. Moshe Rabbeinu disapproved. "Shall your brethren go out to battle while you settle here?!" Joined by Gad, the tribe of Reuven negotiated an agreement that they would be allowed to settle in the fertile plains of Yaazer and Gilead in return for fighting with their brethren in the wars to conquer the Land.

Many years later, Devorah Haneviah also criticized Bnei Reuven. After praising the *shevatim* who fought alongside Barak against Sisera, she chastised the sons of Reuven (*Shoftim* 5:16): *Why did you remain sitting at the borders to hear the bleating of the flocks?* Meforshim (see Malbim) explain that Reuven was being criticized for favoring tending his large flocks rather than *coming to aid the nation of Hashem*.

We can draw a connection between this aspect of Shevet Reuven that both Moshe and Devorah criticized, and the "sin of Reuven" recorded in the Torah and mentioned in Rashi cited above. Ramban (*Bereishis* 35:22) explains that "*al derech hapeshat*" it is possible that Reuven's motives were to prevent Yaakov from having more children; being the *bechor* who was entitled to a double portion, he stood to lose more than the rest of his brothers. *Middah k'neged middah*, he lost the *bechorah* as a punishment. This is strikingly similar to what Moshe and Devorah criticized Bnei Reuven for – putting their own economic interests before the interests of the nation. (See my article "Leading from the Center" *Alim Vayechi* this year, for an alternative explanation of the sin and Devorah's criticism.)

Perhaps Bnei Reuven will have to make up for their mistake by leading the wars when Moshiach comes.

